

Om mediernas makt att invandrargöra

Hur styr talet om invandrare och invandrantäta förorter i svenska massmedier vår förståelse av de människor som uppmärksammas inom dessa ramar? Vilka fiktioner, fantasier och föreställningar formar de beskrivningar som medierna förmedlar, och hur bidrar de ständigt pågående förhandlingarna i dessa maktfält till ett så kallat invandrargörande med konkreta följder för människor och platser? Dessa frågor utgör några av de centrala utgångspunkterna i Urban Ericssons doktorsavhandling i etnologi⁴. Ericsson vill med sin studie dels utveckla en metod för att frilägga

4 Ericsson, Urban 2007: *Belägrade människor – belägrade rum. Om invandrargöranden och förorter*. (Etnolore 30, Skrifter från Etnologiska avdelningen.) Uppsala universitet, Uppsala, 194 s.

de stereotyper som medierna förmedlar om det invandrantäta genom givna tilltal, beskärningstekniker, uppmärksamheter och utpekanden. Dels vill han också undersöka hur de villkor som medierna genom dessa praktiker ställer upp verkar styrande för individens förhållande till offentligheten, alltså vilka ramar dessa människor, som i medierna beskrivs i anslutning till det invandrantäta, tillåts agera inom.

För att ringa in mediernas invandrargörande strategier använder Ericsson sig av begreppet uppmärksamhet: när en person som associeras till det invandrantäta uppmärksammas i medierna blir vi andra på samma gång åskådare, allt detta på mediernas villkor. Därmed är maktaspekten en central ingrediens i Ericssons analys som kretsar kring den

ständiga kamp som utspelar sig mellan den som uppmärksammar (medierna), den som uppmärksammas (individen som framställs mot bakgrunden av det invandratäta) och den som tar del av uppmärksamheten (åskådarna, läsarna) om vem som har rätt att definiera och styra hur denna framställning utformas.

För att komma åt detta samspel gör Ericsson bruk av flera olika materialtyper. Genom att studera artiklar och reportage i dagstidningar analyserar Ericsson hur invandragörandet går till i text och bild. Fiktio (och då främst Toni Morrisons romaner) utgör en annan källa för resonemangen kring vad Ericsson kallar *återminnen*, en term som ringar in samspelet mellan dåtid och nutid som genom repetitionens makt skapar vår förståelse av det invandratäta och enskilda individer. Därtill ingår i empirin även intervjuer, samtal och e-postintervjuer som Ericsson utfört med olika personer med anknytning till denna tematik. Dessa är företrädesvis författare och konstnärer som i de svenska medierna framställts som "stjärnskott" med rötter i invandratäta förorter. Även mindre formella sekvenser av deltagande observation lyfts in i diskussionen på ett kreativt sätt, t.ex. ett barnkalas i förorten, ett diskussionsmöte vid stadsdelsförvaltningen och tankar under en bilfärd. De centrala personer som genom detta mångmetodiska och -empiriska grepp aktualiseras är redaktören och författaren Alexandra Pascalidou, fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic och graffiti målaren Martin Burgos.

Avhandlingen byggs upp kring fem analyskapitel som vart och ett fördjupar sig i en given tematik knuten till det övergripande syftet. Därtill ingår en inledning där ramarna för arbetet klargörs och en avslutning där trådarna åter knyts samman under rubriken Återminnen. Först i tur står en analys av hur fantasi och verklighet vevs samman i mediernas framställningsrum. Tonvikt ges speciellt åt en diskussion av de stereotyper som aktiveras i mediernas beskrivningar av invandratäta förorter och människor som hör hemma i dem, och hur dessa klichéer bidrar till att skapa tomrum, avstånd och anonymitet. Denna tematik förs vidare i det följande kapitlet som diskuterar hur dylika framställningar påverkar vår upplevelse av förorten som både nära och avlägsen på samma gång: avgjort annorlunda och främmande men ändå så nära och bekant.

Avlägsenheten och främlingskapet fungerar dock ofta som en grund för fascination, visar Ericsson i sitt nästa kapitel där han närmare analyserar hur debuterande författare från de invandratäta förorterna tagits emot i media. Enligt honom tvingas de "invandragjorda" att tala genom stereotypa masker och agera inom de fantasiramar som medierna stakat ut som autentiska för dem. Dessa masker utgör, enligt Ericsson, den gräns mellan massmedierna och individen som ständigt förhandlas: vem har rätt att definiera hur

en människa framställs och utgående från vilka på förhand givna ramar sker porträtteringen? Och hur går det om individen (eller rentav medieproducenten) vill bryta sig ur de här ramarna? Förlorar hon/han sin trovärdighet och autenticitet? Ericsson tar i detta sammanhang fasta på mediernas förkärlek för att beskriva konstnärer från de invandratäta förorterna som resenärer: från förortens periferi till innerstans centrum, från en marginaliserad förortsidentitet till en inflytelserik opinionsbildare, från annanhet till svenskhet. Men ända fram till den tilltänkta destinationen tillåts dessa resenärer aldrig komma, påpekar Ericsson: mister de den exotiska doft av främlingskap som förortsbakgrunden förser dem med mister de på samma gång sitt nyhetsvärde. Ramarna inom vilka de invandragjorda är satta att agera är alltså ytterst snäva i dagens svenska medier:

Pascalidou presenterades som det nya ansiktet, Burgos presenteras som vandalen som blivit konstnär och Zlatan presenterades som fotbollsspelaren som lämnar Rosengård för det svenska landslaget. Alla gör de storslagna entréer i den massmediala offentligheten. De beskrivs som löften, hoppingivande röster och som resenärer på väg att lämna, bort från den Invandratäta förorten men samtidigt tillåts de inte komma fram (Ericsson 2007: 139).

Den bild av maktspillet kring invandragörandet som Ericsson porträtterar i sin avhandling är relativt tröstlös och som läsare blir man lätt oroad över sin egen hjälplöshet inför de färdiga föreställningar som serveras som nyhetsreportage. Bilden nyanseras dock i det avslutande analyskapitlet där Ericsson visar att även de invandragjorda subjekten kan påverka och förändra mediernas slentrianmässiga framställningsmönster. Genom att göra sig själva till direkta avbilder av mediernas fantasiramar, något som Ericsson benämner mimetisk respons, kan de invandragjorda belysa det absurda i sin inrätta situation och ifrågasätta hela maktspillet.

Ericssons tema är aktuellt och tankeväckande, men intrycket av framställningen blir ändå något splittrat. Dels är det svårt att få grepp om den röda tråden då diskussionen i snabb takt växlar mellan de olika materialen och teori-ramarna, dels bidrar Ericssons fascination för att nyskapa språket och göra bruk av paradoxala uttryck snarare till att fördunkla resonemanget än till nya förståelsegrunder. Detta till trots torde boken ge värdefulla tankefrön åt forskare, myndigheter och beslutsfattare som arbetar med invandrarfrågor – och inte minst till alla oss som ingår i den massmediala maktdiskursen, antingen som producenter eller konsument.

Ruth Illman